

כ"תקא . דאע האלן - ואלפא

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

①

אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן: שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין, ואחד של צדיקים גמורין, ואחד של בינוניים. צדיקים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים - תלוין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים. זכו - נכתבין לחיים, לא זכו - נכתבין למיתה.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ג

②

וכשם ששוקלין זכיות אדם ועונותיו בשעת מיתתו כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו ביום טוב של ראש השנה, מי שנמצא צדיק נחתם א לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה.

ספר יצחק דאע האלן

③

אמנם תמיה זו תמציא לנו מקור-מוצא יפה לכירור המכט של „רוכו זכיות“ ו„ריבוי עבירות“ בכלל. שיגרת המחשבה תופסת את המושג „ריבוי זכיות“ ואת המושג „ריבוי עונות“ כמושג כמותי. כלומר, אף על פי שבודאי אין המספר הגורם הבלעדי לשיקול זה של רובו זכיות או להיפך; מכל מקום, אין לדלג כאן על הכחינה הכמותית. דבודאי ישנה טובה אחת המאבדת כמה רעות, וכן להיפך. וכמו כן, אפילו משקלה של אותה טובה או של אותה רעה מתחלק משעה אחת לחבירתה. וכמו שכתב הרמב"ם דמשקל זה הוא משקלו של א-ל דעות. אבל בכל זאת; נהי דמשקל הזכיות והחובות הוא משקל איכותי, מכל מקום ה„הפצא“ של המשקל הזה, דהיינו הדברים שמשקל זה שוקל הם סכום של כמיות מצוות ועבירות. כזו היא תפיסתה של שיגרת המחשבה במושגים הללו של ריבוי מצוות וריבוי עבירות. ברם, לאחר העמקת מחרשת המחשבה בפנימיותם של המושגים „רוכו זכיות“ ו„ריבוי חובות“, יתחדש אצלנו המכט בהבחנתם של המושגים הללו. המכט החדש הזה מראה לנו כי „רוכו זכיות“ איננו סכום של כמה זכיות יחידות, ו„רוכו עבירות“ איננו סכום של כמה עבירות יחידות. דאם בסכום עסקינן כי אז היה מדרגת רובו זכיות משתנית משעה לשעה ומרגע לרגע. כי בתודמן לו לאדם זה, שרוכו זכיות, כמה כשלונות בדרכו, הרי הוא מפסיד את מעלתו של רובו זכיות. ענין זה של חילוף מדרגה משעה לשעה, אינו מתקבל על הדעת. דהלא כל עבירה. וכל מצות המודמנות לו, עלולות הן לשנות את תארו הכללי. אמנם מה שהמכט החדש מראה לנו הוא כי „רוכו זכיות“ הוא קו באפיו של אדם. והוא הוא חקו המושרש ביחסו של אותו אדם אל הטוב ואל הרע. „רוכו זכיות“ זו היא מדה בנפש. המדה הזו יוצרת בנפש בעליה את המצב של הכרעה לצד הטוב בעיצומה של הנפש. וממילא כשם שאפשר לו לאדם, אשר מדתו היא מדת הסבלנות, לעינה עומדת; ממש כמו כן, אפשר לו לאדם שמדתו היא מדת „רוכו זכיות“ להיות נמצא במצב של רובו עבירות, ואף על פי כן, מדתו, שהיא מדת רובו זכיות, אינה נפגעת על ידי

כך, והרי היא עומדת בתקפה ובנכונותה. אלא שכשם שיש הבדל תהומי בין אותו הכעס שהוא בא מאדם שהכעסנות היא מדתו, ובין אותו הכעס המתפרץ מן האדם אשר מדתו היא מדת הסבלנות. כמו כן, יש הבדלה תהומית בין אדם ש"רובו זכיות" היא מדתו, אלא שהוא נמצא עכשיו במצב המתנגד למדתו, ועכשיו עוונותיו הם רובו של אותו אדם; ובין האדם שעוונותיו המרובים מזכיותיו, הם בהתאם למדתו. בקיצור: רובו זכיות או רובו עבירות. אינם סיכום של פרטים, אלא מדה בנפש.

מבט חדש זה בידו לשלול מענתו של מרן ר' איצ'ל. ר' איצ'ל פוען. כי מכיון שהבינוני הוא מחצת על מחצת, אם כן הלא מספיק לו לעשות להוסיף זכות אחת על זכיותיו לזכות בחתימה טובה של יוהכ"פ. ולמה הזיק הרמב"ם את הבינוני לעשיית תשובה דוקא. אמנם עכשיו אנו רואים את שלילתה של מענה זו. שהרי לפי מה שנתבאר לנו כי רובו זכיות היא מדה בנפש, ורובו עבירות הוא מדה בנפש: כמו כן, בודאי גם הבינוניות היא מדה בנפש. כלומר, האדם הזה מתיחס הוא אל הרע ואל הטוב מבלי שתהיה לו בנפשו הוזהרות עם אחד מהם. מדתו של הבינוני היא מדה של חוסר-הוזהרות. והמדה הזו תעמוד בעינה ובתקפה אפילו אם יתוספו לו כמה זכיות. ואפילו אם יוסיף זכיות עד שיתרבו פי כמה על החובות, עדיין מדתו היא מדת הבינוניות. וכל זמן שמדתו נבחנת היא במבחן הבינוניות, אין כאן מקום לחתימה לטובה. ואשר על כן שפיר שינה הרמב"ם מלשון הגמרא והעמיד את עשיית התשובה במקום הזכות הסתמית. כי כונת התשובה בכאן היא שתיקן את מדת הבינוניות שלו. ורק התשובה היא שתכניס אותו למחיצת ה"רובו זכיות", ויחתם לאלתר לחיים.

ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי (דברים כו, י)

"פרתו של רבי אלעזר בן עזריה"

שמעתי בשם רבי שלומקה זויעלה'ר זצ"ל על מאמר חז"ל "פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים". (שבת נד, ב) ובגמ' פרתו של רבי אלעזר בן עזריה: וחדא פרה הויא ליה? והא אמר רב ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב תריסר אלפי עגלי הוה מעשר רבי אלעזר בן עזריה מעדריה כל שתא ושתא, תנא לא שלו היתה אלא של שכינתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו. כלומר לרבי אלעזר היו אלפי אלפי בהמות שהרי בכל שנה נולדו בעדרו מאה ועשרים אלף בהמות חדשות, ופרה אחת יצאה כשרצועה בין קרניה והיא לא היתה שלו אלא של שכינתו, ואף על פי כן במשנה נכתב "פרתו של רבי אלעזר בן עזריה". ומי שלומד את המשנה לבד בלא הגמרא סבור שזו היתה באמת פרתו של רבי אלעזר, למה הגיע לו עונש כזה, ובפרט דבירושלמי (שבת דף ז) אמר רבי חנניה פעם אחת יצאת והשחירו שיניו מן הצומות, רבי אלעזר על אותו פגם שלא מיחה עשה תשובה נוראית והושחרו שיניו מפני הצומות, למה אם כן נכתב בתורה שהיא נצח נצחים "פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאת .. שלא ברצון חכמים"?

אולם ביאר הרבי כשנתבונן מכל אלפי העגלים שלו, לא נותר לו כלום, כל העשירות העצומה זו אינה שלו, אבל אותה פרה שעליה עשה תשובה מאהבה היא הפכה לו לזכות, שהרי בתשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכיות, לכן נקראת היא "פרתו של רבי אלעזר", היא הפרה שבאמת שלו ונשארה עמו לנצח נצחים. אשר נתת לי

בזה ניתן לפרש את הפסוק הנ"ל "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי". מכל הפירות שיש לחקלאי מה נשאר לו באמת מהו ה"נתת לי" וזקא אותו סל קסן של פירות תבכורים הוא נשאר של האדם עמו לנצח.